

Föreningen HEM

Yttrande över utredningen "Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer", SOU 2016:70.

1.1 Sammanfattning:

Föreningen HEM bifaller förslagen i utredningen SOU 2016:70

Föreningen HEM anser i och för sig att förslagen om att införa en straffbestämmelse om utnyttjande av annans nödläge och otillbörligt ekonomisk utnyttjande av annan är positiva. Föreningen HEM vill dock understryka att endast en minoritet av de unionsmedborgare som lever i utsatthet i Sverige drabbas av människohandelsbrott begångna av kriminella element hemifrån. Merparten av den brottslighet som drabbar gruppen är hatbrott begångna av personer boende här i landet, i huvudsak svenska medborgare.

Organisationer som verkar för utsatta unionsmedborgares rättigheter, exempelvis föreningen HEM, är medvetna om människohandelsproblematiken. Föreningen HEM tillstyrker förslagen, men vill uppmärksamma regeringen på den stora utmaningen att se till att lagen verkställs på ett sådant vis att den verkligen skyddar gruppen.

1.2 Allmänna synpunkter, förtroendeskapande åtgärder

Det finns idag ett enormt förtroendegap mellan de utsatta romerna och polismyndighetens representanter. Detta problem gäller såväl hatbrott som de brott som har behandlats i den aktuella utredningen. Målsäganden drar sig för att anmäla sådana brott av oro för konsekvenserna och brist på skydd mot eventuella repressalier. Problemet har behandlats utförligt i Kommissionens mot antiziganism slutrapport SOU 2016:44.

Individerna som drabbas av de aktuella brotten kommer i många fall från hemlandsförhållanden som präglas av socialt utanförskap och extrem fattigdom. Både i vistelseland och i hemländer nekas många tillgång till grundläggande mänskliga rättigheter. Detta leder till att många inte tror det är möjligt för dem att kräva sina rättigheter, eller hävda sin rätt i samhället. I många fall har föreningen HEM bevitnat hur många inte är medvetna om att de kränkningar de utsatts för är brottsliga. Därför är det viktigt att organisationer som arbetar med den aktuella gruppen får resurser för att kunna medvetandegöra individer om vilka rättigheter personerna har i Sverige.

Föreningen HEM har vid ett flertal tillfällen bistått personer vid upprättande av polisanmälningar. När det gäller hatbrott har samtliga förundersökningar lagts ner på ett tidigt stadium. Ett talade exempel är bränder riktade mot unionsmedborgarnas bostäder, föreningen har i snitt anmält en mordbrand om året sedan föreningen bildades. Brottet är inget harmlöst mängdbrott, och åtminstone en person har dött till följd av de mordbränder föreningen har anmält.

Trots att föreningen anmält, varit behjälplig med att ordna fram vittnen och tolkar har ingen förundersökning lett till åtal. Ett sätt för samhället att skapa förtroende gentemot den drabbade gruppen är att brott av den här typen beivras. Det skulle vara en tydlig markering gentemot gruppen att de har ett människovärde samt rättigheter.

1.3 Förundersökning

En av de största bristerna i bemötande och kontakten med Polismyndigheten är bristen på tolkar. Det är naturligtvis alldeles avgörande för en brottsutredning att det som offret berättar kan återges på ett konkret sätt. De tolkar polisen använder är ofta rumänsktalande tolkar, det är inte helt självklart att alla romer behärskar hemlandets språk utan vissa talar endast romanes.

Föreningen HEM har även stundtals träffat på rumänska tolkar som tillhör majoritetsgruppen i hemlandet och som är så präglade av fördomar mot romer att tolken frångår den neutralitet som följer med tolkuppdraget och på egen hand förebrår den personen som har rätt till tolkning för att han eller hon genom att tiggat förändrar hemlandets rykte.

Om en rättssäker förundersökning ska kunna bedrivas är det viktigt att utreda möjligheterna för tolkautorisation i romanes. HEM är medveten om att det förekommer skilda dialekter av romanes, men anser ändå att detta är en fråga som behöver lyftas. Inte minst är frågan viktig utifrån perspektivet att romer är en erkänd nationell minoritet i Sverige.

Det är även viktigt att de poliser som utreder brotten är insatta i den aktuella gruppens situation. Många är analfabeter, vilket kan komma att göra utredningen mer komplicerad. Geografiska och tidsmässiga anvisningar kan bli missvisande eller oprecisa, och det är inte säkert att man kan läsa av eller minnas namn på platser och gator. Eftersom många i gruppen saknar stadigvarande boende kan det vara komplicerat att lokalisera vittnen. För att kunna bedriva en förundersökning bör polisen vara förberedd på att ärendet inte kan hanteras rutinartat.

Det är viktigt att de poliser som arbetar med gruppen har kunskap om och förståelse för detta, så att enskilda individer inte avfärdas som icke trovärdiga och icke tillförlitliga.

1.4 Internationellt samarbete

Utredningen har förtjänstfullt redogjort för lagstiftningen i många västeuropeiska länder. Föreningen HEM saknar dock en redogörelse för lagstiftningen i de utsatta EU-medborgarnas hemländer. För att de aktuella förslagen till lagstiftning ska få genomslag är det viktigt att ett samarbete mellan hemländernas polis och svensk polis är effektivt, och vilar på liknande lagstiftning.

Överhuvudtaget är behovet av samarbete med hemländernas polis mycket stort, eftersom gärningsmännen i de fall som lett till fällande domar kommer från hemländerna – och ofta till och med från hembyarna. De har därför ofta mycket starkt inflytande över såväl offren som deras familjer. När hoten gäller personer eller egendom i hemlandet är situationen extra besvärlig och känslig på grund av svårigheterna för svensk polis att få tillstånd ett effektivt samarbete. Dessa problem måste också lösas för att lagstiftningen ska få den effekt som önskas. Det är viktigt att såväl offer som vittnen kan erbjudas relevanta skyddsåtgärder. Här kan en jämförelse göras med traffickingoffrens situation.

1.5 Brottspreventivt arbete

Tilliten till svensk polis har dessutom påverkats negativt av polisaktioner i samband med avhysningar. Även om utredningens uppdrag enbart är ett förslag till kriminalisering, vill föreningen HEM påpeka att Sverige sedan länge bedriver ett brottspreventivt arbete som är minst lika viktigt som det arbete som läggs ner på att fälla brottslingar till ansvar. Föreningen HEM kan inte se varför de nu aktuella brotten skulle vara undantagna från det brottspreventiva arbetet. Det kan ifrågasättas om inte möjligheter till enklare boplatser, eller härbärgen som alternativ till ständiga polisavhysningar skulle kunna leda till en minskning av de brott som utredningen beskriver.

1.6 Avsnitt 4.22 i utredningen

Föreningen HEM är inte helt på det klara med hur avsnitt 4.22 i utredningen ska förstås. Stycket går att tolka som att tiggeri i sig ska förbjudas, men då med ett lågt straffvärde. Föreningen HEM vill påpeka att det riskerar att bli diskriminerande utifrån socioekonomisk status och även indirekt utifrån etnisk tillhörighet.

Det är viktigt att påpeka att lagstiftning och lokala förbud måste omfatta alla och tillämpas lika, också oavsett om en person är svensk medborgare eller utländsk medborgare. Likhet inför lagen är en grundläggande rättsprincip, förankrad i grundlag, EU-rätt och internationella människorättsinstrument. Det är inte förenligt med likhetsprincipen att skriva lagar som är generellt utformade men i praktiken bara tillämpas mot en specifik folkgrupp. Vidare är det tveksamt om ett generellt förbud är förenligt med Europakonventionen, se fallet *Lacatus v Switzerland* (Application No. 14065/15) som för närvarande är under avgörande.

2. Slutsatser

De svårigheter som föreningen HEM har påpekat, och som också berörs i utredningen, bör självfallet inte leda till passivitet i bekämpningen av dessa brott, men det ställer krav på en annan hållning från svenska myndigheter. Vikten av en ökad kunskap och förståelse för romernas utsatthet är central för det fortsatta arbetet.

I sammanhanget vill föreningen HEM särskilt påpeka att en kriminalisering av den individ som sitter och tigger, och som skulle innebära att denne ska få böter som följer med till hemlandet – eller fängelsestraff – blir särskilt problematiskt om personen i själva verket är ett brottsoffer som tvingats tigga. En kriminalisering av enskilda individer som tigger kan inte bli annat än kontraproduktiv när det gäller bekämpandet av de allvarliga brott som utredningen har granskat.

Föreningen HEM vill göra följande tillägg till sitt remissvar till Sou 2016:70. När det gäller lagparagrafen om otillbörligt utnyttjande är det utifrån en läsning av paragrafen svårgripbart vad som egentligen skulle kunna omfattas. Detta är problematiskt utifrån ett straffrättsligt perspektiv. Det kan dessutom ifrågasättas om den nya paragrafen inte i vissa fall överlappas av tidigare strafflag. Också detta är problematiskt.

Föreningen HEM

Yttrande över utredningen "Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer", SOU 2016:70.